

Prof. dr hab. Irena Staneczko – Baranowska, em. prof. P Ś

Gliwice 14.12.2023

Katedra Chemii Nieorganicznej, Analitycznej

i Elektrochemii, Wydział Chemiczny,

Politechnika Śląska, Gliwice

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr inż. Moniki Metryki – Telki pt. „Ocena zmienności składu wody wodociągowej w aglomeracji X „

Podstawowe dane o Doktorantce:

Pani mgr inż. Monika Metryka – Telki uzyskała stopień magistra w Społecznej Akademii Nauk (filia w Kielcach), na kierunku Bezpieczeństwo Wewnętrzne, ze specjalności Zarządzanie Kryzysowe i Ratownictwo, w roku 2018. Wcześniej uzyskała stopień zawodowy inżyniera, na Wydziale Mechatroniki i Budowy Maszyn Politechniki Świętokrzyskiej, a od roku 2019 – 2023 realizowała studia doktoranckie w Politechnice Świętokrzyskiej, na Wydziale Inżynierii Środowiska, Geodezji, Energetyki Odnawialnej.

Kandydatka nie ubiegała się wcześniej o nadanie stopnia naukowego doktora.

Przedstawiona do oceny dysertacja pt. Ocena zmienności składu wody wodociągowej w aglomeracji X” dotyczy badań nad jakością, w tym nad zmiennością i stabilnością wody wodociągowej, pochodzącej z 3 ujęć w powiecie kieleckim, tj. z Woli Kopcowej, z Bolechowic i z Kołomani. Promotorem rozprawy doktorskiej jest Pan dr hab. inż. Jarosław Gawdzik profesor Politechniki Świętokrzyskiej, posiadający wysoką i ugruntowaną pozycję w środowisku naukowym.

Tematyka rozprawy jest ciekawa i solidnie osadzona w nurcie aktualnych zagadnień, dotyczących analityki wód. Z uwagi na coraz lepsze wyposażenie laboratoriów analitycznych w nowoczesny sprzęt i wzrost poziomu przygotowania pracowników do badań, możliwym jest uzyskiwanie szerokiego spektrum danych na temat jakości wód, w tym wodociągowych.

Tematem mojej oceny, jako recenzenta są: ogólna wiedza Doktorantki w obrębie uprawianej dziedziny naukowej, umiejętność planowania poszczególnych etapów badań, sposób rozwiązywania postawionych celów i założeń badawczych.

Biorąc pod uwagę stronę redakcyjną rozprawy, można wyróżnić trzy zasadnicze części:

< w pierwszej części przedstawiono cel badawczy, którym było określenie zmienności jakości wody i jej stabilności chemicznej w czasie oraz określenie wpływu wskaźników jakościowych wody na zawartość w niej radonu. **Cel pracy uważam za oryginalny, interesujący i właściwie sformułowany.** W ramach tego problemu wyodrębniono następujące hipotezy badawcze:

- jakość oraz stabilność chemiczna wód ujmowanych ulegają istotnemu pogorszeniu w funkcji czasu eksploatacji ujęcia

-stężenia radonu w sieci wodociągowej są istotnie niższe niż w wodzie bezpośrednio wypływającej z warstwy wodonośnej

< w części drugiej pracy omówiono czynniki wpływające na jakość wody przeznaczonej do spożycia oraz akty formalno – prawne, regulujące wymagania odnośnie wód wodociągowych, w tym również wskaźniki fizykochemiczne, organoleptyczne i mikrobiologiczne wód

< w części trzeciej Doktorantka przedstawiła charakterystykę badanych ujęć wodnych, metodykę i wyniki badań, podsumowanie i wnioski. Całość zamyka wykaz załączników i tabel.

Układ pracy uważam za właściwy, który w sposób przejrzysty pozwala śledzić przebieg badań, uzyskane wyniki i ocenić komentarze.

Doktorantka dokonała przeglądu literatury nt. badań związanych ze stabilnością chemiczną i biologiczną wód pitnych oraz szeroko opisała badania prowadzone w świecie na temat radonu i jego obecności w warstwach geologicznych, z których mogą być pobierane wody do sieci wodociągowych lub przez studnie gospodarskie. Ważnym rozdziałem w tej wstępnej części pracy jest charakterystyka ujęć wodnych w Bolechowicach, Kołomani i w Woli Kopcowej a także omówienie budowy wodociągów.

Przegląd literatury obejmuje 165 pozycji, w tym akty prawne dotyczące wód pitnych, oryginalne publikacje w czasopismach naukowych, co pozwoliło Doktorantce ocenić stan badań na świecie w realizowanej tematyce. Część bibliografii obejmuje wydawnictwa książkowe. Stwierdzam, że nie jestem zwolenniczką cytowania stron internetowych, na szczęście w pracy Doktorantki dotyczą spraw marginalnych.

Taką formę wprowadzenia do zasadniczej części rozprawy doktorskiej, dotyczącej metod badawczych i wyników badań uważam za właściwą, ze względu na ciągłość logiczną i merytoryczną. **Istotna część rozprawy dotyczy metodyki badań, gdyż jedynie na podstawie wyników badań, można dokonać weryfikacji założeń pracy.**

Jak wynika z danych przedłożonych przez Panią mgr inż. Monikę Metryk – Telka w rozprawie brano pod uwagę okres 10 letni, przy czym Doktorantka próbki pobierała przez 2 lata, a wyniki badań z lat 2012 – 2020 otrzymano z Wodociągów Kielce Sp.z.o.o.

Jakość wody na przestrzeni 2 ostatnich lat badano dla 3 punktów – w ujęciu, w środku sieci oraz na końcu sieci. Wodę pobierano wg norm po 3 próbki z jednego ujęcia, w odstępach miesięcznych. W tym miejscu mam pytanie do Doktorantki – czy badania wg norm wykonywała osobiście, gdyż opis w pracy jest w formie bezosobowej? Pytanie wynika z faktu błędnego opisu badań dotyczących oznaczania fosforanów, jonu amonowego, azotanów i azotynów. Doktorantka pisze, że oznaczanie fosforanów i jonu amonowego dokonano **metodą kalorymetryczną** wg normy PN-C-04576-4; 1994, a oznaczanie azotynów i azotanów również przeprowadzono **metodą kalorymetryczną** wg normy PN-EN ISO 10304-1:2009+AC:2012.

Pragnę wyjaśnić, że metody kalorymetryczne dotyczą pomiarów ilości ciepła wydzielanego lub pobieranego w przemianach chemicznych, co nie dotyczy w/w oznaczeń ani cytowanych przez Doktorantkę norm. Wg wymienionych norm jon amonowy i związku fosforu oznaczają się **metodą spektrofotometryczną**, a azotany i azotyny **metodą chromatografii jonowej**. Proszę o wyjaśnienie tej rozbieżności i podanie, jak w rzeczywistości oznaczano te jony? W odniesieniu do pobieranych próbek przeprowadzono również inne badania, wymagane przez normy przy opisie jakości wody oraz dodatkowo oznaczano radon ^{222}Rn .

Obszerną część pracy zajmuje dokumentacja wyników badań jakości wody, oddzielnie dla miejscowości Bolechowice, Kołomań i Wola Kopcowa. Graficznie, w postaci wykresów przedstawiono zależności wskaźników jakościowych wody wodociągowej w ujęciach od takich parametrów jak: zasadowość ogólna, stężenia jonów wapnia, magnezu, sodu, żelaza, manganu, chlorków, azotanów, azotynów, jonu amonowego i jonów siarczanowych. Przedstawiono także graficznie indeksy stabilności chemicznej wody dla minerałów pojawiających/mogących się pojawiać w wodach w okresie 10 lat, takich jak: aragonit kalcyt, getyt, hematyt, hausmanit, piroluzyt, manganit, dolomit, syderyt, rodochrozyt, oraz dla wodorotlenku żelaza. Dla wód, wymienionych wyżej miejscowości przedstawiono graficznie aktywność ^{222}Rn w wodzie na przestrzeni 12 miesięcy w 2012 roku.

W dokumentacji, na wszystkich wykresach podano współczynniki R^2 . Współczynnik ten, nazywany również **współczynnikiem determinacji** informuje nas, na ile nasz badany czynnik wyjaśnia zgromadzone dane pomiarowe. **Inaczej mówiąc, R^2 pozwala na ocenę jakości dopasowania danego modelu do wykorzystywanych danych.** Niskie wartości R^2 nie pomagają w wyjaśnieniu badanej zmiennej. Analizując przedstawione w rozprawie zależności w postaci wykresów, można zauważyć, że w większości wykresów podano niskie i bardzo niskie wartości tego współczynnika. Proszę wyjaśnić przyczyny takich wartości.

W pracy, oprócz standardowych oznaczeń, z pewnością szczególnie interesujące są badania i związane z tym wykresy aktywności ^{222}Rn . Badania te dotyczyły trzech wymienianych wcześniej miejscowości. Brak w opisie prób wyjaśnień, dlaczego w miejscowości Bolechowice po spadku aktywności radonu w miesiącach kwiecień- czerwiec, następuje wzrost aktywności

we wszystkich punktach pomiarowych w sierpniu? Podobne zależności podano dla punktów poboru próbek w Kołomani natomiast nie obserwuje się tego zjawiska w Woli Kopcowej. **Może to wynikać z różnego poboru wody do badań i sposobu przechowywania próbek przed pomiarami aktywności radonu?** Opracowanie statystyczne wyników badań przeprowadzono w oparciu o model sieci bayesowskich, gdzie badano zależności na poziomie 10 lat, między wybranymi wskaźnikami jakościowymi wody oraz ²²²Rn.

Ogromną część pracy doktorskiej stanowi dokumentacja stanu jakości wody w czasie 24 miesięcy dla 3 punktów z sieci wodociągowej. Składa się na nią 80 rysunków dotyczących zawartości jonów żelaza, magnezu, wapnia, chlorków, azotanów, azotynów, fosforanów, jonu amonowego oraz parametru jakim jest zasadowość ogólna, dla 3 punktów pomiarowych w 3 miejscowościach. Zamieszczono także 80 rysunków dotyczących stabilności chemicznej dla 3 punktów poboru, w 3 badanych miejscowościach. Wg mojej opinii, znaczną część danych można było przedstawić na wspólnych osiach, co ułatwiłoby obserwację danych, a w miejsce tego przedstawić szerszą merytoryczną interpretację wyników.

W części badawczej pracy przeprowadzono również tzw. **ranking wielokryterialny**, aby na jego podstawie określić, która z badanych wód wykazywała najlepszą jakość. Zwykle, przy analizie wielokryterialnej uwzględnia się poziomy hierarchii, czyli jaka jest hierarchiczność tych kryteriów. Czy w doktoracie posłużyły do tego wybory wskaźników jakościowych wód, które miały cechy stymulantów i destymulantów?

W rozdziale 9.4.5 przedstawiono ranking wielokryterialny dla 3 punktów poboru wód. Z tabeli 9.2, dotyczącej rankingu dla ujęć wody wynika, że najgorszą jakość wody (najniższa pozycja w rankingu) w punkcie ujęcie posiada woda z Woli Kopcowej w miesiącach styczeń i marzec, a najlepszą jakość na końcu sieci w grudniu. Poproszę Panią mgr inż. Monikę Matrykę – Telka o komentarz, co mogło wpłynąć na tak istotną poprawę jakości wody? Z kolei z danych zamieszczonych w Tab. 9.3, dotyczących środka sieci, według mojej oceny najlepsza woda była w Bolechowicach w miesiącu marcu (z wynikiem 10,67), dlatego więc Doktorantka uważa, że najlepsza była woda w Kołomani z wynikiem 10,15. Z danych zamieszczonych w Tab.9.4 wynika, że na końcu sieci przez wiele miesięcy woda charakteryzuje się dobrą jakością w Kołomani i w Woli Kopcowej, średniej jakości jest w Bolechowicach. **Brak ze strony Doktorantki komentarza, co wpływa na poprawę jakości wody w sieci.** Pragnę również zwrócić uwagę, że na stronie 191 znajduje się 10 linijek tekstu, który jest powtórzeniem tekstu ze str. 188 i znalazł się na tej stronie na zasadzie kopiuj/wklej, dodatkowo, nie wiadomo w jakim celu?

Całość rozprawy kończy rozdział zatytułowany „Podsumowanie i wnioski”, w którym Doktorantka w sposób zwięzły przedstawiła końcowe wnioski z przeprowadzonych badań. Wszystkie zaplanowane badania wykonano, co pozwoliło, na podstawie wyników badań, stwierdzić, że w czasie przepływu wody przez sieć wodociągową, nie pogarszają się ich parametry, decydujące o przydatności tych wód do konsumpcji. **Proszę zatem wyjaśnić,**

dlaczego postawiono hipotezę, że jakość i stabilność chemiczna wód ujmowanych ulegają istotnemu pogorszeniu w funkcji czasu eksploatacji ujęcia?

Ciekawym jest również etap pracy, dotyczący stężeń radonu w wodach, które to badania można było przeprowadzić we współpracy z Uniwersytetem Opolskim. Wyniki badań potwierdziły postawioną hipotezę, o spadku stężenia radonu w sieci, w stosunku do jego zawartości w wodach wypływających z warstwy wodonośnej.

Chcę w tym miejscu zwrócić uwagę, że w pracy znajduje się bardzo duża ilość wyników badań, za czym stoi duży nakład pracy eksperymentalnej, tak często niedocenianej przy ocenie dysertacji.

Należy podkreślić, że przedstawione uwagi mają głównie charakter polemiczny, nie wpływają na moją pozytywną ocenę pracy i mają na celu wyjaśnienie pewnych nieścisłości które znalazłam w pracy. Na wczesnym etapie drogi naukowej, jaką z pewnością jest przygotowanie pracy doktorskiej, zdarza się, że początkujący badacze podchodzą do interpretacji danych z eksperymentów w sposób dosyć niefrasobliwy. Z kolei zadaniem recenzentów jest zwrócenie uwagi na fakt, że to analityk ponosi zasadniczo odpowiedzialność za wyniki badań i podejmowane na ich podstawie późniejsze decyzje. Proszę również Doktorantkę, aby zwracała większą uwagę na stronę edytorską pracy.

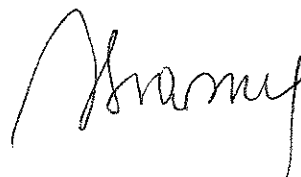
W podsumowaniu stwierdzam, że praca doktorska mgr inż. Moniki Metryki – Telki zawiera obfity materiał doświadczalny, który z pewnością będzie przydatny w ocenie składu wody wodociągowej/jej zmienności na dużym obszarze badanej aglomeracji i będzie uzupełnieniem badań, rutynowo prowadzonych przez Spółkę Wodociągi Kieleckie, co ma **duże praktyczne zastosowanie wyników Jej badań.**

Przeprowadzone szerokie badania eksperymentalne, wraz ze statystyczną oceną wyników przyczyniły się do wyjaśnienia postawionego w dysertacji oryginalnego problemu naukowego, a uzyskane wyniki skazują na dobrą jakość wody, pomimo zmienności jej składu. Rozprawa doktorska prezentuje dobrą wiedzę teoretyczną Doktorantki w ramach uprawianej dyscypliny naukowej a Pani mgr inż. Monika Metryka – Telka wykazała się umiejętnością samodzielnego wykonania badań naukowych i opracowania wyników, pod opieką naukową Promotora.

Doktorantka posiada w swoim dorobku naukowym 8 publikacji i udział w opracowaniach monograficznych, w których udział Doktorantki jest znaczący (od 33% do 50%) oraz aktywny udział w konferencjach naukowych.

Moja opinia o pracy doktorskiej mgr inż. Moniki Metryki – Telki jest pozytywna i spełnia wszystkie warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (DZ.U..2023.742 t.j. z dnia 2023.04.20 ze zm) i wnoszę do Wysokiej Rady Naukowej Dyscypliny Inżynieria Środowiska, Górnictwo i Energetyka Politechniki

Świętokrzyskiej w Kielcach o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Krawiec', written in a cursive style.